

Příčiny zrušení České obce sokolské 8. října 1941

The causes of cancelation of the Česká obec sokolská on 8 October 1941

Jiří Kouřil

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity, Brno

Abstrakt

Studie se zabývá druhým (prvním radikálním) zrušením Sokola. Zaměřuje se na hlavní důvody zrušení této pokrokové organizace z pohledu nacistických okupačních a kolaborantských sil. Představujeme čtyři hlavní příčiny zrušení, z nichž je tím zásadním první a poslední předkládaný bod: odboj a potřeba vzniku nové organizace, která by v duchu vzniklého systému usměřňovala a převychovala české občany (především mládež). Ostatní důvody měly do značné míry co do činění s propagandou a vlastním ospravedlním zrušení organizace Sokol. Ten, kdo má politický monopol, najde či zfalšuje důkazy, jak potřebuje. Rozhodujícím se tedy stalo Sokolu přiřknout to, co vládnoucí systém kritizoval a proti čemu nejnvtřněji bojoval.

Příspěvek je historickou studií, která vznikla studiem, analýzou a komparací relevantní odborné literatury a logickými závěry, které nad daným problémem vplynuly.

Abstract

Our study deals with second (first radical) cancellation of the Sokol organization. We focus here on the main reasons for the cancellation of our progressive organizations from the perspective of the Nazi occupation and the collaborationist forces. In this contribution we present four main reasons for the cancellation the Sokol, of which we believe is the most fundamental cause of first and last presented. Therefore a need for a new organization that would be in the spirit of the new system regulate and re-education our citizens (especially young people) and a resistance. Other reasons had largely to do with propaganda and vindicate its own dissolution of that organization. Whoever has the political monopoly easily find or falsifies evidence so that the result will not be what the ruling elites needs. The essential and decisive happened then the Sokol award what the ruling system criticized and fought against what innermost.

Our contribution is especially a historical study, which originated the study, analysis and comparison of relevant historical literature and logical conclusions to us after consideration of the given problem emerged.

Klíčová slova: ČOS/Sokol, Tyrš, zrušení, odboj/resistence, svobodné zednářství, židovství, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

Key words: ČOS/Sokol, Tyrš, cancel, resistance, masons, Jewishness, Kuratorium for the education of youth in Bohemia and Moravia.

ÚVOD

Pro dějiny sportu na našem území byl zásadním rok 1832; tehdy se v Děčíně nad Labem narodila výjimečná osobnost naší historie, Miroslav Tyrš (Friedrich Emmanuel Tirsch). O třicet let později tento spolu s Jindřichem Fügnerem založil Tělocvičnou jednotu pražskou, Sokol (Pacina, 1986). Podnětem se mu stala starořecká tělesná cvičení, která ovlivnila sokolskou tělesnou a mravní výchovu. Hlavní myšlenkou Tyrše pak bylo založit „český tělocvičný spolek, který by organisoval v národě síly tělesné i mravní, který by byl národním vojskem, připraveným vydobýti konečně ztracené svobody“ (Svačina [ed.], 1931, p. 17).

V roce 1904 se spojily všechny župy, čímž vznikla Česká obec sokolská (ČOS). Následně byl v roce 1908 ustaven Svaz slovanského sokolstva (SSS). Starostou ČOS a SSS se stal bratr Dr. Josef Scheiner; jejich náčelníkem pak Dr. Jindra Vaniček (*Základy sokolského vzdělávání*, 1914). Rok po vypuknutí první světové války (přesněji v roce 1915) byl Dr. Scheiner především za jeho styky s Maffii internován a ČOS byla zrušena (Sokol.eu, 2014). V roce 1920 se Česká obec sokolská přejmenovala na Československou obec sokolskou (Grexa & Strachová, 2011).

Sokolové se výrazně zasloužili i o ustavení našeho samostatného a svobodného státu v roce 1918 a následně plnili funkci policie i armády (dokud se tyto plně nezformovaly). V meziválečném období se pak Sokol vyvíjel a získával ještě více na významu. Pro naši zem získávali jeho členové řadu medailí z olympijských her a mistrovství světa (Grexa & Strachová, 2011).

Sokolské ideje a cíle byly, jak už jsme poznamenali, ovlivněny řeckou antickou. Blíže informace se dají nalézt v Tyršově spisku *Náš úkol, směr a cíl*. Hlavní překážkou pro sokoly byla nectnost zvaná spokojenost. „*Spokojenost je těžký olovený cop, který nutno především přetnout, máme-li si nejen hlavou směleji hodit, ale i volněji myslit*“ (Tyrš, 1946, p. 7). „*Věčný ruch! – věčná nespokojenost!*“ (Svačina [ed.], 1931, p. 20). Jejich nejdůležitějšími cíli byl rozvoj těla i duše, morální výchova – mravní zdokonalení celého národa a výchova k dokonalosti jeho občanů, mužů i žen – dosažení statečného, svobodného a sjednoceného národa (*Základy sokolského vzdělávání*, 1914), i to, aby se sokolem stal každý Čech (Tyrš, 1946).

„*Život národů, pokud se vyvinuje na výsluní pravdy, dobra a pokroku obecného, je v tomto smyslu neranitelný jako paprsek sluneční [...] jej nepřemohou a nezahubí ni žádná moc temnosti, lež neb násilí proti němu vyslané*“ (Tyrš, 1946, pp. 17–18).

1 Příčiny nutnosti zániku Sokola z pohledu okupačních nacistických sil

Ve 30. letech se měnily společenské a politické poměry v mnoha zemích Evropy. Z 29. na 30. září roku 1938 došlo k tzv. Mnichovské dohodě, po níž u nás zanikla Federace proletářské tělovýchovy (FPT) včetně dříve začleněných organizací FDTJ¹ a ČOS přišla o značný majetek: 548 sokolských jednot, 137 sokoloven a 274 letních cvičišť (Bukovský & Vodička In: *Lidové noviny*, roč. 47, 1939). Německo se zmocnilo majetku v přibližné hodnotě 53 000 000 korun, Polsko získalo jednoty a objekty v ceně 5 500 000 korun a Maďarsko v hodnotě asi 3 500 000 korun (Mnichov, vídeňská arbitráž a polská anexe území okresů českotěšínského a fryštátského) (Fikar, 1948). Postupně zanikaly další české a menšinové organizace; po obsazení Československa (15. března 1939) a následném vypuknutí druhé světové války (1. září 1939) zanikl 28. prosince 1940 Junák, 8. října 1941 Sokol (na Slovensku² v roce 1938 po tzv. Žilinské dohodě; 14. prosince 1938 byl rozpuštěn i nově vzniklý Slovenský Sokol³, Orel a DTJ) (Uhlíř & Waic, 2001) a v témže

¹ FPT vznikla transformací FDTJ (Federace dělnických tělocvičných jednot) roku 1926.

² Sokol na Slovensku zanikl nařízením vlády Josefa Tisy a po rozpuštění byl jeho majetek převeden na polovojenský útvar Hlinkovu gardu (HSLG) (Ján Grexa, *Sokol a náboženství. Ku genéze česko - slovenských vztahů* In: Bohuslav Hodaň [ed.], *Sokolství od XIX. do XXI. století*, Olomouc 2002, s. 40). Prof. Grexa tvrdí, že závažným problémem Sokola na Slovensku bylo to, že reagoval pozdě na aktuální problémy; změna svého vztahu ke katolicismu a distancování se od etnického čechoslovakismu mělo přijít dříve (Ján Grexa, *Sokol a národnostná otázka* In: Bohuslav Hodaň [ed.], *Sokolství - občanská společnost - sjednocující se Evropa*, Olomouc 2003, s. 52).

³ Tomuto zániku Sokola na Slovensku jistě napomohl i Andrej Hlinka, který k němu nezaujímal moc kladný vztah. Například už v roce 1935 jako poslanec protestoval otevřeným listem proti úmyslu vlády ČSR pojmenovat nově zřízený státní tělovýchovný ústav v Praze po M. Tyršovi. Další rok zveřejnil ve *Slováku* článek, v němž se jako reakcí na zájezd Sokolstva ze zemí českých na Slovensko a Podkarpatskou Rus ptal: „*Čo chcú Sokoli na Slovensku? Sú tělocvičným spolkom? Toho my máme dosť. V Každéj dedine máme „ŠK“. Chlapci i dievčatá kopú a perú sa. Sú vlastenci? Lepšími jsme my! Sú Slovanmi? My jsme lepšími. My jsme nikdy neslúžili koňom pána cisára. My Sokola vítat nebudeme. Ostaňte, Sokoli, len doma, ak chcete v nás vzbudit sympatie k Vám*“ (Fikar, 1948, 92, 95). Zmíněná cesta sokolů byla celkově třetí cestou, jíž se účastnilo

roce 30. listopadu i Orel na Moravě. Orel v Čechách zanikl až 30. září 1942, tedy přesně deset měsíců po likvidaci Orla na Moravě. 8. ledna 1943 zemřel v 82 letech Jiří Stanislav Guth-Jarkovský a později pronikaly zprávy o zrušení Českého olympijského výboru (ČOV), proto byl 29. dubna 1943 na valné hromadě dohodnut jeho tzv. „dobrovolný“ zánik, čímž mohl být všechen majetek ČOV přenechán (dán do úschovy) Českému všesportovnímu výboru (Grexa & Strachová, 2011; Kössl, 1977). Zachování ČOV do této doby souvisí s doporučeními a zprávou *Uspořádání sportovního života v protektorátu Čechy a Morava* od Reichssportführera Hanse von Tschammer und Ostena z roku 1939, politickými a hospodářskými důvody (Kössl, 1977).

Ospravedlnění zrušení různých spolků a mládežnických organizací, jakož i mládeže Národního souručenství, bylo kolaboranty obhajováno tvrzeními jako: „*Mládež patří celému národu. Nemůže ji proto zpachtovat jen pro sebe nějaký politický, kulturní nebo jiný ideový směr a nemůže být také připravována pouze na své budoucí povolání. Patří-li mládež národu a nemá-li být porušena různorodost kulturních, odborových a sportovních organizací, musí její výchova být řízena jednotně vládou, jež je před národem odpovědná. Proto se vláda Čech a Moravy rozhodla českou mládež už od raného věku připravovat mimo školu a rodinu na veřejné úkoly, které čekají novou generaci i generace příští*“ (Moravec, 1943, p. 229). Nebo také: „*Naše mládež mimo školu nebyla vychovávána jednotně. Ujímalý se jí různé tělovýchovné organizace s příznačným politickým a často slepě šovinistickým zabarvením. Za republiky každá politická strana měla svou organizaci mládeže a nakonec všechny politické strany svou mládež předaly Národnímu souručenství, kde se za uplynulé tři roky s mládeží neudělalo zcela nic, ač tu byly zřejmé tři základní povinnosti k české budoucnosti: výchova k říšské myšlence, bratrský poměr k německému národu a osvojení ideálů veliké nacionálněsocialistické revoluce. Vedení mládeže Národního souručenství se omezovalo pouze na dýchánky, na kterých se podněcoval nejvyšší český šovinismus, který se stavěl slepým k evropskému vývoji a zavedl nás na pokraj zkázy*“ (Moravec, 1943, pp. 228–229). Říšským sportovním vůdcem Hansem von Tschammer und Osten byly přerušeny i veškeré snahy (především sokolů) o sjednocení naší tělovýchovy započaté ještě před samotným vznikem Protektorátu Čechy a Morava a pokračující i po jeho ustavení (Uhlíř & Waic, 2001). Toto je vzhledem k dalšímu vývoji velmi zajímavý fakt. O sloučení jednala ČOS, Orel, DTJ, Junák a Selská jízda, ovšem průnik se hledal složitě. V rámci těchto snah byl vytvořen i Svaz občanské pohotovosti (MZA, f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953, k. 223). Poslední etapa těchto snah započala po obsazení Čech a Moravy, vedla je tělovýchovná komise Národního souručenství. Český olympijský výbor však o tomto dále odmítal jednat (Kössl, 1977). O těchto pokusech podrobněji *Zápisy Výboru, cvičitelských sborů a vzdělávacího sboru obce sokolské, jaro 1939. – čís. 40*, pp. 25–30, 171–172 In: MZA, f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953 (G 106), k. 223, a Jiří Kössl, *Dějiny Československého olympijského hnutí*, pp. 80–85.

Se vznikem Protektorátu Čechy a Morava došlo na našem území k radikálním změnám; změnit se musel i Sokol. Už 18. března 1939 „*se Hitler a Himmler ptali státního tajemníka K. H. Franka na české ilegální hnutí a nejvíce je zajímalo vystupování sokolů*“ (Šplichal In Hodaň [ed.], 2002, p. 43). I proto v něm nastaly určité personální obměny, a dále pak ČOS vydala nařízení jako reakci na výnos Říšského protektora z 21. června 1939 (Uhlíř & Waic, 2001), že *od 26. srpna 1939 nejsou Židé členy a mají být vyškrtnuti ze seznamu členů*⁴ (kromě toho vedení Sokola už k židovským občanům nezařadilo otevřeně přátelské stanovisko), avšak podle pravicových skupin bylo toto značně nedostatečné a šlo pouze o manévr na oko, kdy se vše přehazovalo například na sokoly v cizině (Jacobi, 2008).

12. dubna 1941, nařízením Říšského protektora, byla činnost Sokola zastavena. Výnos k zastavení činnosti Sokola zněl následovně (šlo o *Výnos Říšského protektora v Čechách a na Moravě č.j. BdS I-1145/41*):

na 50 000 členů, která, jakož i dvě předcházející (1927, 1928), byla důležitá pro zlepšení poměru a zpevnění pozic Sokola na Slovensku a v Podkarpatské Rusi (*Lvi silou*, 1948). O příčinách neuspokojivého rozvoje Sokola na Slovensku podrobněji Ján Grexa, *Sokol a náboženství. Ku genéze česko – slovenských vztahov*.

⁴ Tzv. arizační výnos.

„Od počátku možno pozorovati, že ve spolku Sokol a jeho složkách nabývají stále více vrchu ony živly, které zamýšlejí přenést odpor k Říši do všech oborů. Mezi osobami, které byly zatčeny při likvidaci jednotlivých skupin odporu, nachází se značný počet vedoucích činovníků Sokola.“

Sokolská vystoupení jeví zcela jednoznačně nepřátelský postoj vůči Německu. U příležitosti jugoslávské krize došlo v celé řadě sokoloven k živým projevům sympatií vůči novým vládcům Jugoslávie a jugoslávskému Sokolu, s nímž trvají stále ještě tajné styky. Podobné ilegální spoje byly zjištěny též se Sokolem v Paříži. Rozpuštění spolku „Junák“ dalo jednotlivým sokolským jednotám podnět, aby přijímaly hromadně členy rozpuštěné junácké organizace. Označení „Sokolský Junák“, které bylo raženo pro tyto členy, ukazuje jasně na to, že jde o vědomé obcházení nařízení o rozpuštění Junáka.

Tyto skutečnosti - vedle četných dalších téhož druhu, které byly zjištěny a které jsou mi neustále hlášeny - dokazují, že sokolská organizace stala se shromaždištěm otevřeného i tajného odporu proti Říši. Další činnost tohoto Svazu není proto nadále snesitelná, neboť odporuje zájmům Říše.

Ačkoliv jsou dány dostatečné důvody pro rozpuštění Svazu i jeho členských spolků, nehodlám rozpuštění provést. Žádám však, abyste nařídil, aby s okamžitou platností až na další byla zastavena činnost Svazu, žup i jednot, jakož i event. připojených spolků.

Mimo to dejte rozkaz spolkovým úřadům, aby zakázaly tvoření nových náhradních organizací. Nebudíž trpěn hromadný přestup členů Sokola nebo přijímání větších skupin členů do jiných organizací. Spolky, které by jednaly proti tomuto nařízení, budtež rozpuštěny.

Protektorátní úřady zajistí spolkový majetek, který budíž sepsán pro každý spolek zvláště. Tajemnické úřady a zejména spolkový dům v Praze budtež zavřeny.

V zastoupení: K. H. Frank, v. r.“ (Waldauf, 2007, p. 75).

Současně bylo Ministerstvem vnitra zakázáno odvolání se z tohoto rozhodnutí: „Vzhledem k naléhavému veřejnému zájmu, vylučuje se podle §u 77 Odst. 2. správního řádu odkladný účinek případně podaného odvolání. Z rozhodnutí, jímž se vylučuje odkladný účinek odvolání, není podle §u 77, odst. 4. správního řádu odvolán přípustno“ (MZA, f. Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně 1939–1945, k. 57, i. č. 668, č. f. 38). A dále i masové přestupování členů do jiných spolků: „Hromadné přestupování členů spolků, jichž činnost byla tímto zastavena anebo přijetí větších skupin členů do jiných spolků, nelze trpěti. Spolky, které by proti tomu jednaly, budtež navrženy zemskému úřadu k rozpuštění“ (MZA, f. Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně 1939–1945, k. 57, i. č. 668, č. f. 40–41).

Po tomto nařízení a jeho předání příslušným představitelům ČOS došlo k otevření pokladen a zabavení majetku ve všech sokolských župách v protektorátu, včetně cenných papírů, vkladních knih a pokladních knih a hotovosti. Dovoleno bylo jen spravovat nemovitosti, všechna ostatní činnost byla přerušena. K této době činil majetek sokolů odhadem 600 000 000 korun (Fikar, 1948; Uhlíř & Waic, 2001). K tomuto majetku vydalo 15. července 1941 Ministerstvo vnitra nařízení o správě a použití zajištěného jmění, kde se mimo jiné psalo, že majetek mohou využívat protektorátní školy a jiné instituce veřejného práva, kterým tento byl propůjčen před zastavením činnosti ČOS, těmto může být nově zmíněný majetek propůjčen jen se souhlasem vrchního zemského rady; letní cvičiště a sportovní hřiště mohla být půjčena německým služebním místům a organizacím, protektorátním institucím, které plnily veřejné právo a úkoly a soukromým osobám mimo bývalé sokoly, kteří byli z účasti na jejich používání vyloučeni (MZA, f. Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně 1939–1945, k. 57, i. č. 668, č. f. 66, 68–69). Později většinu majetku používalo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

To, že zastavení činnosti organizace Sokol úplně nesplnilo svůj cíl, bylo možné tušit z květnového hlášení Sicherheitsdienstu, v němž se uvádělo, že byla nadále vyvíjena tajná aktivita v Klatovech, Kolině a Olomouci, sokolští veslaři z Přerova se pouze přejmenovali na Přerovské veslaře, a že se sokolové z Brna scházejí na cvičištích DTJ, se stalo jedním z motivů k dalším krokům okupantů proti Sokolu. V Protektorátu Čechy a Morava došlo následně i ke zvýšení počtu sabotáží a stávek a nárůstu odbojových aktivit, což byl také jeden z důvodů k výměně Říšského protektora Konstantina von Neuratha za šéfa Reichssicherheitshauptamt (RSHA) SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha, který byl oficiálně uveden do funkce na Pražském hradě 28. září 1941. Ná-

sledovalo zpřísnění poměrů, vyhlášení civilního výjimečného stavu⁵, zatýkání a fyzická likvidace představitelů odboje, z nichž mnozí byli členy ČOS (z popravených zde jmenujme alespoň generály Bílého, Eliáše a Vojtu, dále Fischera, Groha, Pechláta a Wunsche) (Masaryk, 1948; Uhlíř & Waic, 2001). I přes temné časy a zatýkání věřil divisní generál Ing. Alois Eliáš, popravený 19. června 1942, v konečné vítězství, o čemž svědčí jeho poslední slova v rychlosti napsaná na kousek papíru a adresovaná českému lidu a manželce: „*Je tedy všemu konec! Nemohu dále! Loučím se s Vámi všemi a znovu prosím, ať mi má drahá žena odpustí! Libám ji a k srdci tisknu! Zvítězíme!*“ (Sport a tělovýchova v pohraničí, 1946, p. 211). Tito byli popraveni za zradu, ale přitom „*Zradit ďábla nebo Hitlera je contradictio in adjecto. Zradit můžeme jen to, čeho si máme vážit – svou vlast, svou rodinu, svého kamaráda. Jidáš zradil Krista*“ (Masaryk, 1948, p. 171). Nacionální ideologie ČOS byla pro Heydricha nepřijatelnou. K těmto hrůzným popravám a snahám nacistů o likvidaci Sokola Evžen Köppl poznamenal: „*Lidé se dají odstranit, nikoliv myšlenka*“ (Köppl In: *Lví silou*, 1948, p. 73).

V noci ze 7. na 8. října 1941 došlo k Akci Sokol a v rámci ní k další vlně zatýkání (funkcionáři, župní náčelníci, ...). Zatčeno bylo na 1500 členů ČOS (Benda, Bukovský, Jandásek, Keller, Pelikán aj.) z toho asi 800 funkcionářů. Ještě téhož dne, 8. října 1941, byl Sokol rozpuštěn (Štumbauer, 1990; Uhlíř & Waic, 2001). Samotné nařízení o rozpuštění ČOS podepsal Heydrich: „*Říšský protektor v Čechách a na Moravě na základě § 13 nařízení o vybudování správy a německé bezpečnostní policie v protektorátu Čechy a Morava z 1. září 1939 ... Spolek ‚Česká obec sokolská‘ se sídlem v Praze a jeho členská sdružení, odbočky a příčleněné organizace se tímto rozpouštějí. [...] Toto opatření nabude účinnosti uveřejněním v ‚Der Neue Tag‘*“ (AMV, f. Říšský protektor, k. 114/9 – 97/126–127 In: Uhlíř & Waic, 2001, p. 73).

Hlavní část rozkazu týkajícího se rozpuštění Sokola vypadala v originále následovně:

„[...] *Der Verein Tschechische Sokol-Gemeinde (Česká obec Sokolská) mit dem Sitz in Prag und seine Mitgliedervereine, Zweigvereine und die angegliederten Organisationen werden hiermit aufgelöst. Das Vermögen dieser Organisationen ist im Sinne des § 2 der VO (Verordnung – pozn. autora) über die Einziehung von Vermögen im Protektorat Böhmen und Mähren vom 4. Oktober 1939 – Reichsgesetzblatt I S. 1998 – beschlagnahmt und kann, sofern der Reichsprotektor in Böhmen und Mähren nicht eine anderweitige Verfügung trifft, von der Geheimen Staatspolizei zu Gunsten des Reiches eingezogen werden.*

Diese Verfügung wird mit der Verlautbarung im ‚Neuen Tag‘ wirksam.

Mit der Führung der Geschäfte beauftragt:

gez. Heydrich,

☞ - Obergruppenführer

und General der Polizei.“

(MZA, f. Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně 1939–1945, k. 57, i. č. 668, č. f. 78).

K uveřejnění tohoto nařízení došlo 11. října 1941. Samotné ústředí ČOS (Tyršův dům) bylo opatřeno dvojjazyčnými nápisy, předpisovými vlajkami a okna vyzdobeny nápisy s „V“. V listopadu roku 1943 bylo pak toto přebudováno na německý vojenský lazaret (Uhlíř & Waic, 2001).

Šest dní po rozpuštění Sokola bylo toto v *Lidových novinách* (ročník 49, 1941, p. 2) ospravedlnováno a vina přičtena ČOS a jejím vedoucím činovníkům: „*Když byly Čechy a Morava včleněny do Německé říše, byla Sokolu přes jeho známý postoj zprvu ponechána úplná možnost svobodného rozvoje. Byla tu snaha poskytnouti této organizaci čas a příležitost, aby se přeorientovala podle nových poměrů a politicky převychovala své početné členstvo. Skoro po dvou letech se však ukázalo, že Sokol nepoužil této velkorysé možnosti, ba naopak že pokračoval v protiněmecké činnosti, namířené proti Říši. Přišla poslední výstraha: na jaře tohoto roku byla činnost různých sokolských jednot zastavena. Ale i tato výstraha vyzněla naprázdno, jak nyní nezvratně dokazují výsledky úředního šetření. Ze sokolské obce, která se zřejmě domnívala, že má co činit s vnitřními ochrannými opatřeními staré dunajské*

⁵ V okresech Praha, Brno, Olomouc, Moravská Ostrava, Kladno a Hradec Králové, později i Hodonín, Uherské Hradiště a Uherský Brod.

monarchie, se stával opěrný bod odboje. Jestliže byla nyní odstraněna, to musí přičítati za vinu výlučně sobě samé, jakož i té okolnosti, že její vedoucí členové se nedali pučiti.“

Po válce iniciovala prezidiální rada ČOS zřízení komise, která by zpracovala a zhodnotila boj sokolů proti nacistickým okupantům od zrušení Sokola po konec 2. světové války, čímž měla být dokázána role této organizace v boji za svobodu a demokracii (MZA, f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953, k. 3, i. č. 13). Tyto zprávy podávají informace o jednotlivých členech napojených na odboj, vězněných i popravených a o konkrétní odbojové činnosti. Některé jednoty nevykazovaly žádnou resistenci a ztráty; jiné naopak. Jmenujme např. župu krále Jiřího a TJ Sokol Benešov s 2 popravenými, 2 uvězněnými a 9 členy napojenými na odboj resistance R3/Rada tří (J. Císař, prof. Grňa a gen. Luža) či TJ Sokol Sebranice, která měla po rozpuštění ČOS do odboje (ve skupině Jizera-Staňkovský) zapojených 12 bratrů (MZA, f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953, k. 3, i. č. 13).

1.1 První příčina

První z hlavních příčin zániku Sokola byla jeho odbojová činnost, což potvrdil i sám zastupující Říšský protektor R. Heydrich ve své zprávě SS-Hauptsturmführerovi Werthovi: *„Rozhodující bylo, že v jejich řadách převažoval onen prvek, který se pokoušel přenést odpor proti Říši na všechna území ... Poslední události opět ukazují, že sokolské spolky jsou opěrné body hnutí odporu, které musíme beze zbytku likvidovat“* (AMV, f. Říšský protektor, k. 114/9 – 97/126 In: Uhlíř & Waic, 2001, p. 74). Von Neurath a jeho obhájce Dr. Lüdinghausen v obhajobě po válce před Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku tvrdili, že Sokol byl pro německé zájmy a protektorátní vládu nejnebezpečnější organizací a jeho rozpuštění bylo nutností (Uhlíř & Waic, 2001).

„Organizované počátky rezistence je nutno hledat v období druhé republiky. Tehdy byly vyslány bezprostřední impulsy, díky nimž se nedlouho po 15. březnu počaly formovat první odbojové organizace“ (Uhlíř & Waic, 2001, p. 37). V Čechách byl odboj sokolů prováděn hlavně Komisí pro styk se župami; na Moravě kupříkladu prostřednictvím Zemského národního výboru (organizoval i přechody českých vojáků do Polska), s nimž byli významně spojeni prof. V. Groh a prof. J. Uher. Na těchto spočívala především vlastní realizace odboje. Nejvyšším orgánem sokolského odboje však byla tzv. ilegální pětka či Sokolská pětka (František Bláha, Jan V. Keller, Evžen Köppl, Augustin Pechlát, Josef Truhlář), jež současně do určité míry zdvojovala vedení ČOS a soustředila se na financování odboje, styk se zahraničím, zpravodajství a vlastní orientaci ČOS. Po vypuknutí druhé světové války se situace výrazně proměnila – zatýkání (zatčen byl například J. Truhlář a E. Köppl), přejmenovávání sokolských žup, a ani popravy nebyly výjimkou. Po zatčení starosty ČOS byla jeho funkce až do nařízení Říšského protektora o nové volbě (starostou se stal J. V. Keller) neobsazena a samotná správa této organizace rozdělena na skupiny: hospodářská a finanční problematika, odbory předsednictva, styk ústředí se župami. Postupně se odhalovaly odbojové organizace, až došlo k zastavení činnosti Sokola (duben 1941), a poté i k jeho zrušení (Uhlíř & Waic, 2001; Waldauf, 2007). Tomu jistě napomohla i hlášení Sicherheitsdienstu berlínskému Reichssicherheitshauptamt o politickém vývoji v Protektorátu Čechy a Morava a Sokolu, kupř.: *„Taktická sokolská činnost představuje den ode dne vážnější nebezpečí“* (AMV, f. Říšský protektor, k. 114/9 – 22/69 In: Uhlíř & Waic, 2001, p. 58), či pozdější o Sokolu působícím celkovým dojmem *„pasivního odporu proti všemu německému. Nepřátelská sokolská linie již nyní zvyšuje české obavy o další existenci“* (AMV, f. Říšský protektor, k. 114/9 – 20/92 In: Uhlíř & Waic, 2001, p. 65).

Odboj sokolů spočíval v resistenci OSVO (Obec sokolská v odboji) řízené z Tyršova domu, ale i činnosti jednotlivých sokolů, kteří na OSVO navázali až po určité době podzemních prací (šlo např. o osobnosti, jako byli A. Eliáš, V. Groh, J. Mašín, P. Šámal, J. Uher ad.). Náplní počátečního odboje sokolů údajně bylo mimo jiné přechovávání zbraní, sabotáž v práci, ukryvání majetku a peněz sokolů, ničení aut a mostů, ukryvání pronásledovaných lidí, ... (Uhlíř & Waic, 2001).

Po zrušení Sokola byly zničeny i struktury odbojové organizace OSVO, která se zhruba dva až tři měsíce před samotným zrušením ČOS (ale po pozastavení jeho činnosti) napojila na Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD). Odboj sokolů pokračoval však i nadále v Ladislavem Vaňkem

vybudované (přelom října a listopadu 1941) organizaci Jindra⁶. V čele této resistance stál právě zmíněný prof. L. Vaněk. Dalšími postavami této odbojové organizace byli F. Pecháček, Š. Drásal, J. Ebrle, MUDr. B. Lyčka, mjr. Dr. B. Ševčík a J. Zelenka-Hajský. I protinacistická resistance Jindra však byla zanedlouho zlikvidována (1942/1943) (Huňáček, Jožák, Kroupa & Stříbrný, 1988; Uhlíř & Waic, 2001). Jedněmi z prvních, kteří poukázali na chybný výklad o OSVO a organizaci Jindra jako synonymech byli J. B. Uhlíř a M. Waic (2001).

Mezi lety 1939–1942 bylo z odbojových organizací největší procento sokolů v Obráně národa (ON) spolupracující i s ČOS a OSVO. Dle Uhlíře a Waice (2001) šlo do začátku války o největší odbojovou skupinu v třetí říši.

Vliv na rozpuštění Sokola měla tedy i jeho demokratická minulost, odboj a sokolské vlastenectví.

1.2 Druhá příčina

Dalším vlivem, podle nás spíše záminkou odporující nacistickému zřízení, což dále upřesníme, pro zrušení Sokola pak byla i jeho spojitost se svobodným zednářstvím. Podle nacionálních, nacistických, fašistických a proněmecky pišících novinářů a dalších představitelů či například Poláka Waclawa Filochowskeho⁷ – kniha *Trpké pobratimství (Cierpkie Pobratymstwo, Varšava 1938)* byli vedoucí Sokola členy svobodného zednářství. O vztahu svobodných zednářů a sokolů Filochowski tvrdil, že svobodní zednáři sokoly považovali za „svobodné zednáře v profánním životě“ (Jacobi, 2008, p. 22). V tomto německý důstojník, pozdější velitel vedoucí úřadovny SD (Sicherheitsdienst, Bezpečnostní služba⁸) v Praze, SS-Obersturmbannführer Walter Jacobi (1909–1947) dále odkazoval například na petrohradský časopis Kolkol z roku 1911.

Průnik svobodných zednářů do Sokola, podle Jacobiho (2008) a jeho spisku *Golem, metla Čechů: Rozklad českého nacionalismu*, umožnil Dr. Josef Scheiner, jako svobodný zednář 33. stupně starého a přijatého skotského obřadu, a Dr. Jindřich Vaníček, jako hledající bratr, tedy dva nejvyšší pováleční představitelé obnovené Obce sokolské (starosta a náměstek starosty a náčelníka). Zde si musíme uvědomit, že Jacobiho spis byl psán proto a tak, aby se mohly najít důvody neslučitelné s novým systémem, které následně povedou k jeho zrušení. Jacobi (2008, p. 23) dále pokračuje: „Při obřadném otevření lóže *Národ dne 5. listopadu 1919* bylo usneseno, že do chystaných seznamů kandidátů lóží budou v první řadě pojaty osobnosti ze Sokola, a současně byl stanoven plán, aby byla založena lóže *Fügner* jakožto sokolská lóže. Za zakládající členy byli určeni sokolové a zednáři Scheiner, Vaníček, Urban, Šámal, Dvorský, Jindřich Čapek, Heller, Jeřábek, Štěpánek a Obešlo.“ Dalším významným spolupracovníkem Scheinera byl v tomto ohledu Dr. Ing. Rudolf Bárta (pozdější profesor na české vysoké škole technické v Praze), který dle Jacobiho (2008, pp. 23–24) v *Časopise českého svobodného zednářství, ročník lil, sešit 2*, vypracoval plán pro rozšíření svobodného zednářství na Sokol:

„1. Sokol poskytuje vhodnou půdu pro rozvinutí zednářské činnosti, protože má společnou myšlenkovou náplň.

2. Obě sdružení se liší jen zřízením, pracovními způsoby a také ovšem myšlenkou samou. Sokol je demokratický, zednářství aristokratické již svým zřízením, na každém kroku se uplatňuje zásada autority a práva jsou udělena teprve postupně ‚zvýšením mzdy‘. Sokol je budován zdola nahoru, zednářství shora dolů. Sokol je veřejný, zednářství je výlučný řád. Práce Sokola se buduje na dobrovolné kázni, pracovní způsoby jsou přehledné, účelné, soustavné – nejkratší cestou k cíli: Sokol je sdružení

⁶ Název této odbojové organizace byl převzat z jména zemřelého náčelníka Sokola Jindřicha Vaníčka (1862–1934) (Waldauf, 2007), nebo spíše z krycího jména Ladislava Vaňka (1906–1993), vedoucího představitel OSVO (Uhlíř & Waic, 2001).

⁷ Waclaw Filochowski svou knihu *Trpké pobratimství* napsal poté, co strávil nějaký čas v Československu (1935 a 1937).

⁸ Šlo o zpravodajskou službu SS a NSDAP.

živé, pracovní způsoby doplňuje a mění, jak toho doba vyžaduje. Zednářství naproti tomu zahaluje své práce v obřady provázené symboly, mluvícími k naší duši nikoli cestou novodobou, praktickou, nýbrž obdobně asi jako náboženství. Zednářské pracovní způsoby jsou staré přes století a dobou se podstatně nemění. Také v myšlence samé je mezi sokolstvím a zednářstvím značný rozdíl.

3. Obě tato sdružení jsou pokroková. V obou jsou lidé dobré vůle, snažící se působit na své okolí, tedy vychovávat. O tom, zda snad Tyrš byl zednářem se zástěrou, nevíme. Avšak bez zástěry jistě.

4. Význam součinnosti: zednářství, jež je a bude užším uzavřeným kruhem, získalo by možnost širšího působení užší součinností se sokolstvem. Jde jen o důraznější provádění zásad, jež má zednářství v plánu a jež jsou u Sokola jedním z oborů jeho činnosti. Zednářství by tak získalo větší styk se širšími vrstvami národa v době, kdy jinde zednáři ztrácejí půdu pod nohama. Prospělo by to našemu upevnění.

5. Součinnost by šla uspořádati v každém ‚Orientu‘, nejprve ovšem v Praze. Utvořila by se meziložová skupina zednářů, kteří jsou zároveň sokoly. Jejich úkolem by bylo přivádět do loží co nejvíce schopných sokolských činovníků a naopak, šířit zásady zednářské v Sokole a naopak. Již dnes máme řadu bratří, kteří jsou dobrými sokoly a sokolskými činovníky (sic). Kdyby se jejich řady rozmnožily, již to by mělo příznivé výsledky a účinky.“

Svobodní zednáři se tak dostali nejen do ústředního předsednictva, ale též na čelní místa sokolských žup. Kvůli čemuž Jacobi (2008, p. 24) píše větu, jejíž náplň se Sokolu stala v konečném důsledku osudnou: „Roku 1932 seděli už bratři z loží příliš pevně na všech místech Obce sokolské, než aby se dalo očekávat vážnější vzepření členstva.“

Po Scheinerově smrti (1932) byl tento ve funkci nahrazen 1. náměstkem starosty dr. Stanislavem Bukovským, který byl (údajně pro svou silně levou orientaci a členství ve svobodném zednářství) po ustavení Protektorátu Čechy a Morava v úřadě vystřídán svým 1. náměstkem Josefem Truhlářem z Poděbrad (dle W. Jacobiho ovšem též svobodným zednářem). Vystřídán byl i náčelník Obce sokolské Dr. Klinger Dr. Augustinem Pechlátém. Obdobně to údajně vypadalo s funkcí vychovatelů a vzdělavatelů, reprezentativním a poradním výborem, předsednickou radou, finančním a hospodářským odborem, vzdělávacím odborem a dalšími (Jacobi, 2008; Waldauf, 2007). Tyto nové volby proběhly 15. července 1939. Josef Truhlář, ještě coby místostarosta, 16. listopadu 1938 zásadně odmítl tvrzení o starostovi ČOS jako svobodném zednáři, sociálním demokratovi, národním socialistovi i původem židovským občanovi jako ničím nepodložené lži; stejně tak odsoudil různé urážky na jeho osobu. (Uhlíř & Waic, 2001).

Takto, a dále obsírněji, se Walter Jacobi snažil dokázat, že vedoucími na státní i nadstátní úrovni (hnutí Slovanského Sokola) České obce sokolské byli svobodní zednáři a jelikož fašistická a nacistická teorie svobodné zednářství zásadně odmítala a odmítá, bylo tak jedním z dalších hlavních důvodů pro zrušení Sokola. Nebo, jak už jsme zmínili, mohly být údaje pozměněny, aby mohla vládnoucí elita snadněji Sokol zrušit.

Zprávu o Jacobiho spisku s krátkým výtahem a vlivu zednářství na Sokol přinesly 22. prosince 1941 i *Lidové noviny*, což sloužilo jako jeden z bodů obhajoby zrušení ČOS. Podrobněji: *Zednářské pikle odhaleny* In: *Lidové noviny*, ročník 49, číslo výtisku 652, 22. prosince 1941, p. 2.

1.3 Třetí příčina

Třetí příčinou vedoucí k zániku Sokola bylo (podle německé a proněmecké propagandy) židovství. U Jacobiho (2008, p. 27) se k tomuto můžeme dočíst: „Jako misty hrozivou měrou začínající zažidovštění přinášelo rozklad členstva českého Sokola zdola, tak svobodozednářské zcizáctví jeho vedoucích míst v ústředním vedení i v nižších organizačních jednotkách znamenalo myšlenkový rozklad shora. I Sokol jako velký český výchovný svaz byl tak ve smyslu svých dobyvatelů imunisován proti národním popudům opravdu nacionálního obrození, jež bylo v nastávajících letech krize nutné a v dějinné chvíli českého národa pak nenastalo.“ Nebo: „Podle stanoviska pozorovatele můžeme zhroucení českého Sokola považovat za národní tragiku nebo za zasloužený osud. Jedno však je jisté, že konec byl neodvratný. Zatímco se na druhé straně českých národních hranic všude rýsoval proces očišťování a národní obrody v tělesné výchově, ubíral se český Sokol přes zevní lesk cestou vnitřního rozkladu

a myšlenkové hniloby. A tak skončil posléze při svém neodvratném zapletení v biřických službách pro zájmy světového Židovstva a svobodného zednářství“ (Jacobi, 2008, p. 28).

K tomuto důvodu, jako další příčině pro zrušení, nepomohlo ani to, že bylo ještě před válkou vedoucími Sokola vydáno nařízení o zákazu členství fašistů v Sokole; tito pak sokoly pokládali za „zrádce, kteří zakazují fašistům členství v Sokole, ale židům ne“ (Waldauf, 2007, p. 58).

Svobodné zednářství bylo dle nacistických ideologů „pomahačem pro židovské plány na dobytí světa“ (Jacobi, 2008, p. 33). Tento následující (či jemu podobné názory) tedy byly stanoviskem Jacobiho i dalších proněmeckých a německých nacistů: „Rozklad arijských národů a dobytí nejdůležitějších postavení v evropském státním a národním životě Židovstvem není myslitelné bez mezinárodního svobodného zednářství. Ba může se dokonce říci, že lóže takřka připravovaly cestu židovské emancipaci a v posledních desetiletích představují politickou základnu světového Židovstva“ (Jacobi, 2008, p. 33).

Ve spisu *Golem, metla Čechů: Rozklad českého nacionalismu*, vydaném v roce 1942, W. Jacobi (2008, p. 43) jmenuje největší nepřátele a údajné původce rozkladu „pravého nesobeckého českého nacionalismu“: „Svobodné zednářství, Židovstvo, bratr bez zástěry v Lánech (myšlen byl Tomáš Garrigue Masaryk – pozn. autora), vláda, sněmovna, politické strany, Národní rada, klika vysokoškolských profesorů, legionáři, Sokol. Všechno to přešlo jako strašidla!“

1.4 Čtvrtá příčina

Zrušením Sokola, jakož i Orla a dalších obdobných organizací, byla vláda (a později též představitelé Kuratoria pro výchovu mládeže) kritizována a osočována ze snah o zdravotní a duchovní zakrnění naší mládeže. Jejich nucený zánik byl považován za jasné vyjádření nenávisti k našemu národu. Odpovědí na tuto kritiku bylo kupříkladu tvrzení, že Sokol nebyl odmítán jako takový (ani nacisty), ale byl odsuzován a zavrhován jeho vývoj, směřování a personální vedení. Jak propagandisticky tvrdil Walter Jacobi (2008, p. 35): „Ideologickému svobodozednářskému rozkladu shora odpovídal židovský rozklad členstva zdola.“ Tedy, přijímání Židů za členy Sokola a vstupování jeho vedoucích do lóží svobodného zednářství přivedilo zánik Sokola. Jan Nepomuk Pipota (In: *Po pěti letech 1939–1944*, 1944) na tuto kritiku reagoval slovy, že kdyby byla tato pravdivá, nedala by Velkoněmecká říše české mládeži většinu ze zabaveného majetku Sokola. K tomuto musíme ovšem poznamenat, že zásadní roli zde hrála potřeba proněmecké (pře)výchovy české mládeže, k čemuž, po zániku téměř všech tělocvičných organizací, sloužilo Moravcovo Kuratorium pro výchovu mládeže; a právě na něj přešel sokolský i jiný majetek.

Tímto se dostáváme k dalšímu, podle nás jednomu z hlavních důvodů zrušení Sokola. Byla jím nutnost nové výchovy, která by sjednotila českou mládež a vedla ji „duchovně do Říše“, tedy nutnost vzniku organizace, jež by umožnila převýchovu české mládeže. Touto organizací bylo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

Dalších příčin mohlo být i více. Spojitost lze do určité míry hledat i v dobových mezinárodních událostech – 6. dubna 1941 došlo k německému útoku na Jugoslávii a hned 12. dubna k zastavení činnosti ČOS. Sokol měl s Jugoslávií, jako spřízněnou zemí, dobré styky, což nacisté věděli, stejně jako to, že tyto sympatie povedou k zvýšení odporu (Šplíchal In: Hodaň [ed.], 2002). ČOS jistě přitížily též jeho aktivity před válkou. Kupř. X. všesokolský slet z roku 1938⁹; především vojenské odpoledne s vystoupením vojsk Malé dohody bylo vystoupením síly a reakcí na politickou situaci; stejně tak zpěv husitské bojové písně *Ktož jsou boží bojovníci*, především s pasážemi: *prostež od Boha pomoci, konečně s ním vždycky zvítězíte*, a následný nepřátelský motiv – rachot tanků a útok nepřátel (*X. všesokolský slet v Praze 1938*, 1938). Celý slet se 145 509 cvičenci se

⁹ Jen pro ilustraci uvedme údaje z konečného vyúčtování z tohoto všesokolského sletu: na celkových příjmech činily 30 718 391, 81 K, na vydáních 24 452 057, 54 K, na zisku tedy celkem 6 266 334, 27 K (*Zápisy Výboru, cvičitelských sborů a vzdělávacího sboru obce sokolské, jaro 1940. – čís. 42* In: MZA, f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953, k. 223).

stal „spontánní protifašistickou manifestací“ (Sekot In: Hodaň [ed.], 2002, p. 159). O tom svědčil i název scény: *Budovat a bránit!* A proklamovaná poslání sletu: vzpomenout na Sokol jako hlavní složku odboje a budovatele nové republiky a ukázat živou aktuálnost Tyršova odkazu, dále měl být Sokol zobrazen jako organizace, která dokáže uhájit politickou samostatnost a územní nedotknutelnost země (*X. všesokolský slet v Praze 1938*, 1938). Dojem z celého sletu se pak odrážel v titulcích novin, které ve své publikaci zaměřené na boj sokolů proti totalitě zachytili J. B. Uhlíř a M. Waic (2001); zmiňme alespoň dva z nich: *Slet manifestací obrany proti fašismu, Národ ze žuly nebude přemožen*. Tento slet (přesněji zařazení bělogvardějců do průvodu) se však stal také předmětem kritiky komunistů prostřednictvím Rudého práva. O tomto sletu a různých reakcích na něj blíže Jan. B. Uhlíř a M. Waic, *Sokol proti totalitě 1938–1952*, pp. 3–11 a Alois Fikar, *Stručné dějiny Sokolstva, 1912–1941*, pp. 101–105. Motivem k nenávisti proti sokolům se tak stala i jejich odhodlanost bránit vlast po boku armády proti fašistické agresi (Uhlíř & Waic, 2001).

Většinu těchto důvodů potvrzuje i článek v *Lidových novinách* (ročník 49, 1941) ze 14. října 1941 *K rozpuštění Sokola*, který jako důvody zániku ČOS udával: podněcování odporu proti Říši, ilegální styky se zahraničím (Sokolem a vládou v Londýně), protiněmecké manifestace během sokolských sletů (obzvláště při X. sletu v roce 1938), meziválečná politická orientace Sokola na mezinárodní demokracii, písemná a slovní podpora západních mocností a přijímání židů do svých řad.

Pro obdobné důvody jako Sokol byl zrušen i Junák-Český skaut, Orel a jiné organizace obdobného typu a zaměření. Zrušen nebyl pouze Svaz DTJ (většina jeho jednot zastavila činnost až v roce 1944). Jeho přetrvávající existence byla dílem nacistické propagandy; měl tím být demonstrován jejich pozitivní vztah k dělnictvu (Štumbauer, 1990).

Celkem bylo nacisty a kolaboranty zatčeno 11 611 členů ČOS, z nichž bylo popraveno 3388 sokolů; dalších 654 členů Sokola zahynulo v roce 1945 během květnového povstání (Kössl, Štumbauer, Waic, 2006).

ZÁVĚR

V naší práci jsme se zabývali otázkou zániku Sokola během druhé světové války a snažili se dojít k hlavní příčině jeho zrušení, nutnosti jeho zániku ze strany kolaborantů či představitelů Velkoněmecké říše.

Díky citacím a názorům kolaborantů a samotných nacistů i soudobých historiků můžeme tvrdit, že si okupanti našli čtyři hlavní důvody pro zákaz Sokola:

1. Vlastenectví a odbojovou činnost sokolů.
2. Údajný vztah sokolů se svobodným zednářstvím.
3. Styky a spolupráce sokolů s lidmi židovského původu.
4. Potřeba prostoru pro vznik nové (nejen tělovýchovné) organizace, Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.

Za primární příčiny zrušení Sokola pokládáme jeho resistenci a masovou rozšířenost mezi občany, což vedlo k tomu, že zatčení či popravení nejvyšších představitelů ČOS znamenalo dosazení nových stejně odhodlaných odbojářů na jejich místo. Mimo tuto resistenci za primární příčinu pokládáme odhodlanost kolaborace, Heydricha a dalších převychovat protektorátní chlapce a dívky v dobré nacionální socialisty; po 8. říjnu tak následovalo rušení dalších organizací a vytvoření Kuratoria pro výchovu mládeže, které mělo tyto nacistické a kolaborantské cíle splnit. Bod dva a tři byly podle nás spíše záminky, nejspíš i do určité míry překroucené, které nacistům dávaly skvělou možnost pro ospravedlnění jejich kroků.

Při hledání příčin pozastavení a zrušení ČOS je možné nalézt i několik dalších důvodů, nejspíše ne tak závažných, aby samy o sobě vedly k Akci Sokol, ale přesto nezanedbatelných.

Samotný převýchovný charakter Kuratoria pro výchovu mládeže, které mělo nahradit Sokol, Orel, Junák ad., dokazují mimo jiné například slova Rudolfa Hudce (In *Lidové noviny*, ročník 51, 1943, p. 2), redaktora *Lidových novin*, za první republiky: „*Nejde tu jen o úspěch určitých učebních metod, ale o naprostou převýchovu mládeže v duchu nového řádu. Můžeme se právem těšiti, že naše mládež se stane, jak je z dosavadních výsledků patrné (asi po 14 měsících práce v Kuratoriu – pozn. autora), zanedlouho zralou, aby stanula po boku mládeže ostatních evropských národů a spolu s ní manifestovala duchovní sílu Nové Evropy.*“

„*Za mnou bratři! Za mnou vždy výš a výše až k dokonalosti!*“ (Svačina [ed.], 1931, p. 23).

Literatura

- Fikar, A. (1948). *Stručné dějiny Sokolstva, 1912–1941*. Praha: Nakladatelství Československé obce sokolské. 136 s.
- Grexa, J. *Sokol a náboženství. Ku genéze česko-slovenských vztahů* In: Hodaň, B. (ed.). (2002). *Sokolství od XIX. do XXI. století. Sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci v Olomouci ve dnech 6.–7. prosince 2002*. Olomouc: Hanex Olomouc pro Fakultu tělesné kultury. 220 s.
- Grexa, J. *Sokol a národnostná otázka* In: Hodaň, B. [ed.] *Sokolství – občanská společnost – sjednocující se Evropa. Sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci v Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci ve dnech 5.–6. prosince 2003*. Olomouc: Hanex Olomouc pro Fakultu tělesné kultury. 176 s.
- Grexa, J. & Strachová, M. (2011). *Dějiny sportu: Přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. Brno: Masarykova univerzita. 236 s.
- Huňáček, Z.; Jožák, J.; Kroupa, V. & Stříbrný, J. (1988). *Český antifašismus a odboj: Slovníková příručka*. Praha: Naše vojsko. 560 s.
- Jacobi, W. (2008). *Golem, metla Čechů: Rozklad českého nacionalismu*. Staročeská společnost. 61 s.
- Kössl, J. (1977). *Dějiny Československého olympijského hnutí*. Praha: Olympia. 160 s.
- Kössl, J.; Štumbauer, J. & Waic, M. (2006). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum. 160 s.
- Lidové noviny*. Ročník 47, číslo výtisku 1, 1. ledna 1939. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně. 16 s.
- Lidové noviny*. Ročník 49, číslo výtisku 526, 15. října 1941. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně. 10 s.
- Lidové noviny*. Ročník 49, číslo výtisku 652, 22. prosince 1941. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně. 4 s.
- Lidové noviny*. Ročník 51, číslo výtisku 257, 19. září 1943. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně. 10 s.
- Lvi silou: Pocta a dík Sokolstvu* (1948). Praha: Nakladatelské družstvo Máje. 172 s.
- Masaryk, J. (1948). *Volá Londýn*. Praha: Práce. 324 s.
- Moravec, E. (1943). *O český zítřek*. Praha: Orbis. 438 s.
- Moravský zemský archiv (MZA), f. Krajský výbor Sokolu Brno 1873–1953 (G 106), k. 3, 223.
- Moravský zemský archiv (MZA), f. Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně 1939–1945 (B 251), k. 57.
- Pacina, V. (1986). *Sport v království českém*. Praha: Mladá fronta. 240 s.
- Pipota, J. N. *O Kuratoriu pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě* In: *Po pěti letech 1939–1945*. (1944). Praha: Orbis. 270 s.
- X. *všesokolský slet v Praze 1938: Program slavnostní scény Budovat a bránit*. (1938). Praha: nákladem Československé obce sokolské. 32 s.
- Sekot, A. *Všesokolské slety – oslava masové tělovýchovy* In: Hodaň, B. (ed.). (2002). *Sokolství od XIX. do XXI. století. Sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci v Olomouci ve dnech 6.–7. prosince 2002*. Olomouc: Hanex Olomouc pro Fakultu tělesné kultury. 220 s.
- Sokol. *Oficiální web České obce sokolské*. Sokol.eu [online]. ©2014 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: <http://www.sokol.eu/sokol-v-dejinach-naroda>
- Sport a tělovýchova v pohraničí*. (1946). Liberec: Vojtěch Talík, 316 s.
- Svačina, R. (ed.) (1931). *Miroslav Tyrš: Proslovy, recitace, scény, písně k oslavám 100. narozenin Tyršových*. Kvíčovice: Rudolf Svačina. 80 s.
- Šplíchal, K. *Sokolský odboj za nacistické okupace* In: Hodaň, B. (ed.). (2002). *Sokolství od XIX. do XXI. století. Sborník sdělení přednesených na vědecké konferenci v Olomouci ve dnech 6.–7. prosince 2002*. Olomouc: Hanex Olomouc pro Fakultu tělesné kultury. 220 s.
- Štumbauer, J. (1990). *Přehled československých dějin tělesné výchovy a sportu*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích. 90 s.
- Tyrš, M. (1946). *Náš úkol, směr a cíl*. Praha: Československá obec sokolská. 24 s.
- Uhlíř, J. B. & Waic, M. (2001). *Sokol proti totalitě 1938 – 1952*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu. 176 s.
- Waldauf, J. (2007). *Sokol: Malé dějiny velké myšlenky. Díl první*. Luhačovice: Nakladatelství Atelier IM. 381 s.
- Základy sokolského vzdělávání: 12 otázek vzdělávacích určených k závodům župy Pernštýnské*. (1914). Nové Město na Moravě: Sokolská župa Pernštýnská. 32 s.